

Книженко Оксана Олександрівна,
професор кафедри кримінального права
та кримінології Навчально-наукового
гуманітарного інституту Національної
академії Служби безпеки України, доктор
юридичних наук, професор

Шевченко А. І.,
здобувач вищої освіти Навчально-наукового
інституту інформаційної безпеки та
стратегічних комунікацій Національної
академії Служби безпеки України

СПІВПРАЦЯ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ТА ЕКСПЕРТАМИ У СФЕРІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Необхідність дослідження взаємодії з міжнародними організаціями й експертами у сфері криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів зумовлена викликами, які постають перед національними правоохоронними органами в умовах збройного конфлікту. Обмеженість ресурсів, складність збирання доказів на тимчасово окупованих територіях, ризики знищення чи фальсифікації інформації потребують залучення міжнародної технічної, експертної та методичної підтримки.

Метою дослідження є визначення ключових механізмів міжнародної співпраці та переваг залучення міжнародних організацій для якісного документування, збирання доказів та притягнення винних до відповідальності за воєнні злочини відповідно до найвищих міжнародних стандартів.

Центральну роль у розслідуванні воєнних злочинів відіграє Міжнародний кримінальний суд. Його прокурор, Карім Хан, 2 березня 2022 року розпочав офіційне розслідування злочинів, скоєних в Україні, і з того часу вже п'ять разів відвідував країну для координації дій із українськими правоохоронними органами. Створений у січні 2020 року в складі Офісу Генерального прокурора Департамент нагляду у кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту, став першим спеціалізованим структурним підрозділом органу, уповноваженим на співробітництво з МКС, що забезпечило ефективну інституційну основу для міжнародної взаємодії [1].

Особливе значення має створення Спільної слідчої групи (ЛІТ), яку утворили Литва, Польща та Україна 25 березня 2022 року за підтримки Євроюсту. Згодом до групи приєдналися Естонія, Латвія, Словаччина, Румунія та Офіс Прокурора МКС. Голова Євроюсту Ладіслав Хамран підкреслив унікальність ініціативи, зазначивши, що ніколи раніше не створювалася слідча група, яка документувала воєнні злочини під час війни. У жовтні 2023 року до ЛІТ приєднався Європол, що посилює аналітичні можливості завдяки криміналістичній підтримці та допомозі у зборі й аналізі даних із відкритих джерел, зокрема соціальних мереж та медіа. Співпраця в межах ЛІТ дозволяє оперативно обмінюватися інформацією без традиційної процедури правової допомоги через офіційні запити, що значно прискорює розслідування [2].

Єроюсту надано повноваження збирати, обробляти та зберігати докази воєнних злочинів, включаючи супутникові знімки, фотографії, відео, аудіозаписи, ДНК-індикатори та відбитки пальців, для чого було створено захищену Базу даних доказів основних міжнародних злочинів (CICED), яка централізовано зберігає інформацію для спільних розслідувань. Паралельно у липні 2023 року було створено Міжнародний центр з переслідування злочину агресії проти України (ІСРА), який доповнює роботу ЛІТ та забезпечує комплексний підхід до документування всіх категорій міжнародних злочинів [1; 3].

Також, неурядові організації відіграють важливу роль у документуванні злочинів, забезпечуючи оперативне збирання свідчень та фіксацію доказів на місцях подій. Українська правозахисна організація «Схід SOS», яка від 2014 року документує воєнні злочини, зафіксувала від початку повномасштабної війни понад 1500 ймовірних воєнних злочинів. Міжнародна асоціація юристів надала українським прокурорам «доступ до бази даних застосунку EyeWitness to Atrocities, який збирає дані про воєнні злочини по всьому світу, та надає експертну підтримку у впровадженні ефективних стратегій розслідування», що значно розширило можливості верифікації доказів [1; 4].

Залучення міжнародних експертів є ключовим елементом криміналістичного забезпечення розслідувань. Групи експертів з країн-партнерів регулярно працюють в Україні, допомагаючи документувати воєнні злочини, збирати докази та оцінювати збитки. Відповідні місії відрядили Польща, Франція, Нідерланди,

Словаччина, Литва та Іспанія. Важливим досягненням є створення Консультативної групи з питань міжнародних злочинів спільно ЄС, США та Великою Британією. Її робота поділена на десять кластерів, де міжнародні експерти та прокурори працюють за напрямками: злочин агресії, геноцид, злочини проти довілля, фільтраційні табори, утримання цивільних осіб, сексуальне насильство, а також розслідування воєнних злочинів у Харківській, Херсонській, Луганській та Донецькій областях [1].

Також важливо відзначити, що сучасні технології відіграють вирішальну роль у забезпеченні якості доказів, оскільки іноземні експертні місії, використовуючи власне обладнання якого наразі немає в Україні, забезпечували проведення оглядів місць вчинення воєнних злочинів, відібрання ДНК-зразків, 3D-сканування та моделювання. Цифрова криміналістика дозволяє аналізувати великі масиви даних з соціальних мереж, супутникових знімків та геопросторової інформації для встановлення фактів злочинів. Застосування супутникових даних для верифікації фактів обстрілів цивільних об'єктів дозволяє встановити час і місце скоєння злочину з високою точністю, що критично важливо для доказування причинно-наслідкового зв'язку між діями військових підрозділів та наслідками для цивільного населення [1; 5; 6].

Акцентуємо, що у вересні 2022 року Офіс Генерального прокурора та Міністерство юстиції США підписали Меморандум про взаєморозуміння з метою активізації спільних зусиль для виявлення, затримання та притягнення до відповідальності осіб причетних до воєнних злочинів та інших злочинів в Україні, внаслідок чого у Міністерстві юстиції США було створено Групу з питань відповідальності за воєнні злочини (War Crimes Accountability Team), яка надає технічну й експертну підтримку українським слідчим. США також сприяють роботі JIT та належному функціонуванню Міжнародного центру з переслідування злочину агресії проти України, надавши матеріально-технічну допомогу на суму понад 20 млн доларів [1].

Міжнародна співпраця у сфері розслідування воєнних злочинів забезпечує низку стратегічних переваг, серед яких ключове значення має підвищення легітимності слідчих процесів. Інтеграція міжнародних експертів сприяє зміцненню довіри до результатів розслідувань як у національному, так і в міжнародному контексті, що є критично важливим у протидії дезінформаційним кампаніям, зокрема з боку російської

федерації. Формат спільних слідчих груп (ЖТ) дозволяє ефективно обмінюватися оперативною інформацією, мінімізуючи вплив бюрократичних бар'єрів. Застосування сучасного міжнародного обладнання та технологій гарантує дотримання найвищих стандартів у збиранні та фіксації доказової бази. Кооперація з іноземними партнерами також забезпечує доступ до передових криміналістичних методів, таких як цифрова криміналістика, балістичний аналіз та судово-медичні дослідження. Координацію обміну біометричними даними та доступ до міжнародних ДНК-баз даних, що дозволяють ідентифікувати жертв масових захоронень, здійснює Євроюст. У межах ініціативи USAID «Справедливість для всіх» створюється двомовна (українсько-англійська) база судових рішень у справах про воєнні злочини, що сприяє уніфікації правозастосовної практики в цій сфері [2; 5; 7].

Водночас існують суттєві виклики, які потребують системного вирішення. Різниця у кримінально-процесуальному законодавстві країн-партнерів вимагає узгодження підходів до збирання та оцінки доказів, що актуально для забезпечення допустимості доказів, зібраних за кордоном, в українських судах. Необхідність захисту свідків воєнних злочинців, особливо на тимчасово окупованих територіях, вимагає координованих міжнародних механізмів, включаючи програми релокації та зміни ідентичності, що потребує значних ресурсів та міжвідомчої координації. Незважаючи на створення ЖТ, залишаються процедурні складнощі у взаємодії з країнами, які не є учасниками групи, що уповільнює збирання доказів та екстрадицію підозрюваних [7; 2; 8].

Особливим викликом є дефіцит спеціалізованих суддів оскільки за даними правозахисників зареєстровано понад 140 тисяч злочинів проте у 2022-2024 роках на розгляді в судах перебувало лише 85 проваджень через автоматизовану судову систему та гострий дефіцит суддів зі спеціалізацією з міжнародного гуманітарного права. Мовні бар'єри та необхідність перекладу великих масивів документів та показань уповільнюють процес розслідування при цьому потребують залучення кваліфікованих перекладачів які володіють не лише мовами але й юридичною термінологією [7; 8].

Таким чином, міжнародне співробітництво виступає визначальною передумовою ефективного розслідування воєнних злочинів, учинених на території України, оскільки формування

Спільної слідчої групи (ЛІТ), залучення Міжнародного кримінального суду, Євроюсту, Європолу, а також взаємодія зі Сполученими Штатами Америки та іншими державами-партнерами забезпечили безпрецедентний рівень міжінституційної координації у сфері документування та кримінального переслідування міжнародних злочинів. Використання сучасних цифрових технологій, міжнародної криміналістичної експертизи та уніфікованих стандартів доказування значно підвищує достовірність і повноту доказової бази, створюючи міцний фундамент для належного притягнення винних до кримінальної відповідальності як у національній, так і міжнародній юрисдикціях.

Подальший розвиток міжнародної співпраці вбачається у поглибленні інституційних механізмів взаємодії, гармонізації криміналістичних протоколів, розширенні доступу українських органів правопорядку до глобальних інформаційно-аналітичних систем та передових технологій, а також у створенні спеціалізованого міжнародного трибуналу для переслідування злочину агресії, який нині залишається поза повноцінною юрисдикцією МКС. Збереження та інтенсифікація роботи у форматах ЛІТ та ІСРА забезпечуватиме системний і комплексний характер фіксації та розслідування широкого спектра міжнародних злочинів — злочину агресії, геноциду, воєнних злочинів і злочинів проти людяності — що становить необхідну умову для утвердження справедливості, відновлення міжнародного правопорядку та зміцнення глобальної системи відповідальності за найтяжчі кримінальні посягання.

Список використаних джерел

1. Міжнародне співробітництво Офісу Генерального прокурора. Офіс Генерального прокурора України. 2024. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/miznarodne-spivrobotnictvo-ofisu-generalnogo-prokurora-klyucovi-napryami-ta-rezultati> (дата звернення: 08.11.2025)

2. Joint investigation team into alleged crimes committed in Ukraine. Eurojust. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/joint-investigation-team-alleged-crimes-committed-ukraine> (дата звернення: 08.11.2025)

3. International Centre for the Prosecution of the Crime of Aggression against Ukraine (ICPA). Eurojust. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/international-centre-for-the->

prosecution-of-the-crime-of-aggression-against-ukraine (дата звернення: 08.11.2025)

4. Щербанюк О. В., Сінькевич О. В. Роль неурядових правозахисних організацій у забезпеченні збору доказів для Міжнародного кримінального суду в контексті війни в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 80, ч. 2. С. 395–402. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.63>. URL: <https://www.researchgate.net/publication/378448404> (дата звернення: 08.11.2025)

5. Погорецький М. А. Застосування новітніх технологій у розслідуванні та доказуванні воєнних злочинів (проблемні питання). *Вісник кримінального судочинства*. 2024. № 3-4. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/485> (дата звернення: 08.11.2025)

6. Гусак А. П., Гусак Т. П. Перспективи використання дронів і супутникових даних у криміналістиці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 87, ч. 4. С. 57–62. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/325318> (дата звернення: 08.11.2025)

7. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина 2023: спеціалізований документ / розроб. на основі синергії знань нац. та міжнар. експертів. URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyina.pdf (дата звернення: 08.11.2025)

8. Розслідування воєнних злочинів 1000 днів війни. *Голос Америки*. 2024. URL: <https://www.holosameryky.com/a/rozsliduvannia-voiennyh-zlochyniv-1000-dniv/7868423.html> (дата звернення: 08.11.2025)